

[Zápas orientace víry se starou filosofií; Augustin a Tomáš Akvinský]

[750403-0c]

(76) (7) (pokrač. – 3. 4. 75 dopol.)

Naštěstí (můžeme-li to tak říci) došlo k tomu střetnutí teprve v době úpadku té řecké, antické filosofické tradice, za helénismu, kdy to filosofování už za mnoho nestálo, kdy už to nebylo základní myšlení, ale pouhé -ismy, už to byl jen odvar – takže bylo možné, aby theologové, kteří tam brzy vznikli (povstali), koncipovali svou theologii (jako novou, zvláštní disciplínu na obranu proti filosofii, tedy jakousi anti-filosofií) jako využití prostředků protivníka, které ovšem byly myšlenkově v důležitých momentech lámány, ohýbány a jinak deformovány pro účely obrany. No a z téhle obranářské pozice později přecházejí do pozoruhodné útočnosti, k níž se vyzbrojují tím nejlepším, co ona filosofická tradice byla schopna poskytnout. Kupodivu to byli theologové nebo prostě lidé křesťansky orientovaní a křesťansky myslící, kteří se vrátili k vrcholům řecké filosofie a oživil ji. Platón a zejména Aristotelés byli postupně překryti, zakryti a zapomenuti (nebo alespoň hrozně ochuzeni a redukováni ve svém odkazu); Platón se rozbředl v novoplatonismu a Aristotelés byl zcela ztracen, nebýt Arabů. A byli to křesťanští myslitelé, kteří recipovali a maximum vytěžili nejprve z Platóna a po řadě dalších staletí také z Aristotela (vrcholy této recepce jsou Augustin a Tomáš). A tak se nakonec dopadlo velmi překvapivé: křesťané, kteří měli být orientováni docela jinak (a také u těch nejlepších a nejhlubších křesťanských myslitelů vidíme, jaký ustavičný zápas musejí svádět mezi strukturami oné nové životní orientace a povahou reflexe, která patří původně k orientaci docela tomu cizí, staré), přejímali myšlenkové prostředky, jež ustavičně poukazovaly k jinému základu. Když se dobře čte takový Augustin, je to vidět dobře, ale když se dobře čte Tomáš, je to vidět špatně, ale ukázat se to dá přesto, i když s obtížemi – že totiž v jejich uvažování a myšlení je stále přítomno obrovské napětí mezi tou faktickou novou životní orientací víry a mezi tím starým, již nevhodným, ale skvěle vypracovaným myšlením. Tak třeba v oficiálním tomismu byla zcela přehlédnuta věc, kterou mohl znovu odhalit teprve myslitel poučený Heideggerem, že totiž vedle četných míst, kde Tomáš uvažuje o bytí, resp. o Bohu jakožto o jsoucnu, tj. nejvyšším jsoucnu, má několik míst, kde rozpoznává a výslovně říká, že Bůh vlastně nemůže být pojat jako jsoucno, ale pouze jakožto bytí. A to bylo z tomismu a novotomismu donedávna úplně vytlačeno a bylo to zapomenuto, ačkoliv Tomáš byl takřka doslova memorován atd.; generace theologů to prostě neviděly a teprve katolický bohoslovec, filosoficky školený u Heideggera, pro to znovu získal sensorium. Takové rozpornosti jsou ovšem daleko zjevnější a nápadnější u Augustina; Tomáš nemá tu Augustinovu genialitu a pronikavost, je spíš ohromně pracovitý člověk. Augustin je právě v reflexi nevyrovnatelný genius; co ten všechno viděl na sobě a v sobě, co dělá, když myslí atd. – to je prostě fantastické. Je to nejen historicky podivuhodné, ale je to i obsahově poučné ještě pro dnešního myslitele. To si ostatně ukážeme při čtení příští kapitoly z Landsberga. Ale o napětí věděli oba, Augustin i Tomáš.